

RAINER KERGE
rainer.kerge@ohuleht.ee

«Kõige põnevam on puhkust planeerida augustisse, kus sõltuvalt aastast on taevast tulnud vett 8 kuni 206 mm,» kinnitab klimatoloog Ain Kallis, et ilmaga on lihtne: kas veab või ei vea.

Sa oled 72aastane mees. Kuidas kliima sinu eluaja jooksul muutunud? Sai vanasti ikka igal aastal küünlakuul küünlaid ja heinakuul heina teha?

Ja paastuul paastuda. Temperatuuri osas võin küll väita, et minu nooruses olid külmemad ajad – sündisin 1942. aastal, kui jõgeval arvutati aasta keskmiseks temperatuuriks üsna äärmuslik 1,6 kraadi. Aasta keskmiseks soojarekordeiks on Eestis 8,3 kraadi anno 1975 ja 1989 – mõlemal korral Vilsandil.

Lumepuuduse üle ei saanud tollal kah kurta. Rohi polnud küll rohelisem, aga taevast on viimasel ajal muutunud sama läbipaistvaks – siniseks – kui 1930ndail, seda näitavad meie päikesekiirguse uuringud.

Heinategu vanaema lehmale sõltus minu lapsepõlves ilmast täpselt samavõrd kui praegugi.

Millal sina enamasti puhkad – et sulle sobiva ilmaga tükkesse panna?

Seda on minult õige mitu korda küsitud: «Õelge teistele ka, millal hääd ilmad tulevad!» Teatan ametlikult: tänavune puhkus algab mul 14. juulist! Üldiselt olen püüdnud saada hingetõmbeaega pärast jaanipäeva.

Kas suvel on mingid dekaadid, kui on suure tõenäosusega pigem päikeselised ja soojad kui sajused ja jahedad päevad? Või pole võimalik jaanuaris puhkust planeerida arvestada suurema tõenäosusega kui 50 : 50 – võib-olla veab ilmaga, võib-olla ei vea?

Tartu–Tõravere ilmajaama poole sajandi andmete alusel on suvekuudest kõige kuivem juuni esimene kümpäev (keskmiselt 13 mm vihma), kõige märjemad aga augusti esimene ja viimane dekaad (32 mm). Ilmaga kas veab või ei vea. 2002. aastal ei tulnud juulis tilkagi; 2001 aga lausa uputas – 95 mm sademeid!

Kõige põnevam on puhkust planeerida muidugi augustisse, kus taevast on tulnud vett sõltuvalt aastast 8 kuni 206 mm, Haanjas isegi 351 mm – kuuga üle poole aastanormist!

Tundub kuidagi, et aasta keskmise temperatuuris säilib teatav tasakaal: kui talv on nii soe, et neli riita puid jääb alles, tuleb halud jaanipäeva aegu ikka ahju tassida.

See ainult tundub nii. Meie ilmastiku tasakaal sõltub nagu paljus muuski välisilmast – oleme väike paik raskelt prognoositavas maanurgas.

Eesti on ilma koha pealt üsna mosaiikne maa: Virtsus lirtsuub, Kuivastus kuivab. Kuhu Eestimaa nurka peaks kolima, et oleks suurema tõenäosusega kui 50 : 50 talvel lumi maas ja suvel päike väljas?

Eesti on ilmastiku mõttes suurriik: õhutemperatuuri keskmised Saare- ja Võrumaa vahel on suuremad kui Võru ja Moskva vahel. 6. veebruaril 2012 oli õhukülma vahe Ristnas ja Kore-

AIN KALLIS: oleks meeldiv üllatus, kui laulupeo-aegne ilus ilm püsiks nädalaid!

las kolmkümmend kraadi! Parim võimalus suvel päevitamiseks on Saaremaa rannikul, talvel suusatamiseks aga meie kõrgustikel. Kahte head korraga ei saa.

Kadunud ilmaennustaja ja loodusvaatleja Ene-Liis Velberg ehk Lelle Liisu kurtis paar aastat tagasi, et 60 protsenti vanarahva tarkustest ei pea enam paika. Tegelikult ütles juba Vadim Zelnin oma eluõhtul, et ei oska enam ennustada, sest ilm on sassis. Kas vanarahva ilnamärgid – kui jaanuar on külm, siis juuli on kuum; kui jaanuaris tuleb palju lund, sajab ka juulis uhkesti – ei tööta enam näiteks globaalsete kliimamuutuste tõttu? Või ei ole nad õieti kunagi töötanud? Või tuleks meil praegu otsida ja tähele panna uusi ilnamärke?

Vaat seda, kas kliimamuutused on amatöörsinoptikute elu raskemaks teinud, on mul kehvareguleeritud kommentaare. Igatahes nii nad kurdavad küll.

Vanarahvas on ilmselt alateadlikult tunnetanud energia jäävuse seaduse olemust, sest arvatakse, et kui pole «suid sui ajal, pole ka talve talve ajal». Maakera soojusbalanss on aastate lõikes pea sama, konkreetse paiga soojusrežiimi mõjutab vaadeldava aasta õhutsirkulatsioon. Järgmisel aastal on see jälle teistsugune. Üldiselt on nii, et seosed aastatevahelise ühe ei klapi, vaid kevaded sõltuvad rohkem neile vahetult eelnenud talve ilmastikust. Külmale talvele järgneb väga sageli külm või jahe kevad.

Lelle Liisu rääkis ka, et ainus loomake, kes teda kunagi alt pole vedanud, on vihmauss. Nemed näitavad kevadel välja ilmudes, et läheb püsivalt soojaks; ja sügisel maa alla kadudes, et nüüd on suuremad külmad tulekul. Elukutselised murupõlgajad saavad seda efekti hõlpsasti vaadelda mutimullahunnikute järgi. Kas loomad oskavad ilma prognoosida?

Kevadel ennustas üks meie ilmatark, et sipelgapesade järgi peaks suvi tulema hästi kuiv... Oleme ka küllalt näinud liiga vana suvitama saanud rändlindude hukkamist.

Tegelikult on putukate järgi lähiaja ilmaüsnaha ennustada: kui kärbes lendab teie ninale ja te ajate ta ära, aga ta lendab tagasi, siis on tulemas tugev sadu. Igaüks teab, et kui pääsukesed lendavad madalalt, hakkab sadama. Ilmselt mõjutab nende toidulaua kõrgust nii õhuniiskuse, -rõhu kui tuule muutumine. Enamik putukaid kardab tuult. See on kah tuntuks indikaator, et kui koerad või kassid närvivad rohtu, läheb vihmale. Üleüldse olevat just viimased head sünnitükud: kui kassid magavad selili, läheb sajuks; kui kassid aevastavad, läheb sajuks; kui kassid istuvad seljaga ahju poole – keetab külmaks. Astud kassile saba – tuleb äike.

Paljud vaatavad pikemat ilmaprognoosi kas norrakate või venelaste või koguni ameeriklaste portaalist ja

vaidlevad siis innukalt, kes ennustab täpsemalt. Kust sa ise ilma vaata, kui tahad teada, mis näiteks nädala pärast toimub?

Esmalt vaatan ikka Eesti kolleegide prognoosi, seejärel teisi. Statistilised andmed näitavad, et vahel oleme meie täpsemad, vahel norrakad. Paar päeva tagasi ei julgenud nagu nina välja pistagi – gismeteo.ru ennustas Tartusse padu vihma, tegelikult paistis päike. Aastaid tagasi oli sel ilmasaidi märkus: «kui te kahtlete meie prognoosis, vaadake kohalikke – nemad arvestavad eripärasusi paremini!» Nüüd sellist märkust pole.

Iga suurema tormi, uputuse või pakase järel selgitad sa meedias usinasti, et tegu polnud millegi seninägematuga: äärmuslikke sadusid ja tuuli on olnud varemgi ja hullemaidki. Mis asi sind Eesti ilma juures tõsiselt üllataks?

Ilmataat on alati valmis inimesi üllatama. Meeldiv üllatus oleks muidugi see, kui laulupeo-aegne ilus ilm püsiks nädalid!

Sul ilmus just ilmastikunähtusi lahti-seletav raam-

mat. Mida uut seda kirjutades teada said või õppisid?

Mul oli silme ees inustuseks üks retsensioon aastast 1901: «Ta on huvitav ja tululik ühel hooil. Ta on õpetlik ja lõbus ühtlasi». See käis Eesti esimese entsüklopeedia kohta.

Mis ilmastikunähtust sa pole veel näinud, aga tahaksid oma ihusilmaga üle vaadata?

Tornaadot! Seda pole juhtunud nägema. 1988. aastal istusin täpselt sel ajal Memphises varjendis, kui miil eemal pööras kaks elanikku tappis. Need, kes on tuulispaas üle elanud, ütlevad aga, et parema meelega poleks kokku saanud.

ta. Niimoodi huvitavalt ja tululult kirjutada on üpris raske, aga ma vähemalt püüdsin.

Kõik inimesed on ju kompetentsed kolmel alal – meditsiinis, pedagoogikas ja meteoroloogias. Nii et ilmavärkidest, eriti aga kliimamuutustest kirjutada pole kaugelki lihtne.

LIHTNE LUGU:

«Ilmaga kas veab või ei vea,» julgustab klimatoloog Ain Kallis puhkuse planeerijaid. Mida kaks eesootavat suvekuud meile tuua võivad, seda Kallis praegu ennustada ei riski. Elame, näeme.